

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

20e jaargang nr. 46

12 nov. 1967

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs voor Nederland, andere E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de Antillen f 7,50 per jaar
Overige landen f 10,— per jaar
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Uit humanistisch oogpunt

Tot de menselijke cultuur behoort het hebben van tradities. Ze zijn er van allerlei aard, ernstige en vrolijke, huiselijke en openbare, kerkelijke en wereldlijke, kinderachtige en diepzinnige, kwijnende en springlevende. Tradities behoren tot de vormgeving van ons bestaan, ze kanaliseren bepaalde gevoelens en ontroeringen, die anders telkens weer van geval tot geval een eigen uitweg zouden moeten zoeken, en deze in veel gevallen stellig niet zouden vinden. Maar ze kanaliseren niet alleen, ze wékken ook emoties, juist door het herhalings-element dat de tradities kenmerkt. Gesteld dat bij iedere Nederlander wel eens per jaar een opwelling zou ontstaan om een ander een geschenk te geven, en evenzeer gesteld dat iedereen wel eens per jaar de neiging heeft om die ander voor de gek te houden of hem spotten-derwijs de waarheid te zeggen, dan zou hier hoogstens uit volgen dat het gehele jaar door zulke cadeautjes werden verzonden en zulke speelsigheidsjes verricht, hetgeen min of meer evenredig verdeeld, zou neerkomen op een statistisch gemiddelde van ongeveer 2 procent per week. Maar nooit zou daaruit een Sint-Nicolaasfeest ontstaan, deze fantastische opeenhoping van geschenken en voor-de-gek-houderijen op één dag, en dus voor alle Nederlanders gelijktijdig. En dit feit op zichzelf, met de regelmatige terugkeer jaar na jaar, maakt dat ook diegenen die vanuit zichzelf niet zo heel goedgeefs en niet zo erg speels zijn er toch aan mee gaan doen. Traditie is een dwingende maatschappelijke macht en brengt met de vereiste collectieve handelingen meestal ook de daarbij passende gevoelens teweeg.

Laten we eerlijk zijn: men kan het nederlandse leven niet denken zonder Sinterklaas, zonder de verjaardagen, zonder prinsjesdag, zonder de oliebollen van oudjaar, zonder het carnaval in het zuiden, de 28e in Groningen of 3 oktober in Leiden, zonder de rouwavond van 4 mei, zonder de koperen, zilveren en gouden bruiloften met hunne dankbare kinderen, zonder de banale vormgeving van begrafenissen en crematies.

Ik heb met opzet niet gesproken over de kerkelijke feestdagen en plechtigheden, zoals de mindernachtelijke kerst-mis, het psalmmodiërende lied van Rhijnvis Feith: „Üren, dagen, maanden, jaren”, de Mattheus-passion op Goede Vrijdag, en de grafboeketten van Allerzielen. Binnen de kerkelijke gemeenschappen is de herhaling in het nadenken over de heilsfeiten een zaak die vanzelf spreekt. Vandaar dat die tradities internationaal zijn; daarin ligt weer een deel van hun kracht sterk genoeg om van kerstmis een zómers festijn te maken op het zuidelijk halfrond. Maar de meer wereldlijke tradities zijn vaak nationaal en soms zelfs regionaal beperkt: niet overal ter wereld viert men verjaardagen zoals wij: en nergens buiten onze grenzen is het hollandse Sinterklaasfeest inheems. Zulke tradities zijn van nature zwakker, gemakkelijker te ondermijnen door de invloeden van de moderne communicatiemiddelen, die immers als enorme gelijkmakers werken ten aanzien van zo veel kleurige ongelijkheden, hoewel ze misschien tegelijkertijd zelf ook allerlei traditionele, althans conventionele opvattingen doen ontstaan, al dan niet „nu ook in kleur”.

De jaarlijkse herdenking van grote politieke gebeurtenissen is in ons volk nooit een traditie geworden. Ik laat de oorzaken daarvan graag aan wijzer lieden over, mits ze oog hebben voor het feit dat wij eeuwenlang een federale republiek zijn geweest, met in kerkelijk opzicht een uiterst gemengde bevolking. Vandaag kan ik volstaan met de constatering, dat noch de Tachtigjarige Oorlog noch de vrijwording van Napoleon ons een dag heeft verschaft, die te vergelijken is met de veertiende juli in Frankrijk. Wij vierten slapjes de verjaardagen van onze koningin, maar de veel zinrijker viering van de geboorte van Oranje (24 april 1533) of de niet minder zinrijke herdenking van diens dood (10 juli 1584), is eeuw na eeuw achterwege gebleven. Tegen commerciële verzinsels als vaderdag, moederdag, dierendag en plantendag, sta ik uiteraard nogal sceptisch — al is een taart natuurlijk altijd welkom —; en

Verschenen:

„ESSAYS VAN EEN HUMANIST”,

de nederlandse vertaling van „Essays of a humanist” van Julian Huxley. Wij citeren uit een boekbespreking van Vrij Nederland:

„Stel dat de mensen al hun verouderde denkbeelden op zij zouden zetten en voortaan, voor al hun handelingen, uit zouden gaan van de noodzakelijke evolutie van de menselijke soort, dan zou de wereld er anders en beslist ook beter uitzien. Dat is de teneur van „Essays van een humanist”, opstellen van de wereldberoemde bioloog en ex-directeur van de Unesco, Julian Huxley.”

Dit boek is verkrijgbaar door storting of overschrijving van f 14,90 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht.

zeker heb ik goede gronden om een uitzondering te maken voor de Boekenweek.

Men moet zulke nieuwbakken tradities-in-spe het grote publiek met macht van reclame aanprijzen en inprenten, willen ze als traditie slagen; en het is dus niet zo verwonderlijk dat ze mislukken indien de macht van het belang ontbreekt. Zo is ons de vijfde mei ontglipt, wat niemand in het jaar 1945 voor denkbaar had gehouden: zo is ons ook de wapenstilstandsdag ontglipt, de 11e november, de jaarlijkse herdenking van de datum waarop in 1918 de eerste wereldoorlog ten einde kwam.

Wie tegenwoordig over de eerste wereldoorlog spreekt, wekt bij duizenden jongeren de indruk van een stuk prehistorie, een haast legendarisch verleden, te ver af om nog reëel te zijn. Maar: allen in Europa die nu 60 jaar zijn — of ouder — en dat zijn er een slordige paar miljoen — waren de tien jaar voorbij toen Duitsland destijds eindelijk capituleerde en men de afschuwelijke moordpartijen in de loopgraven aan het westfront voorgoed ging staken. Voor goed? Die korte vraag alleen al bevat het lange antwoord. In weinig jaren kreeg de 11e november onvermijdelijk (of opzettelijk) een dubbelzinnig karakter. Terwijl tienduizenden en honderdduizenden bereid waren de wapenstilstand te herdenken in de idealistische hoop van nooit-meer-oorlog en in hun demonstraties telkens weer getuigden van die verwachting en die wil, werden onder leiding van generaals, diplomaten en politici de parades georganiseerd die niet de vrede maar de overwinning, niet de voorwaarden van de komende vrede, maar het heldendom van de voorbije overwinning vierden. En wie durft ontkennen dat generaals, diplomaten en politici handiger en machtiger zijn dan de idealisten en pacifisten, die misschien wél geloofden in het woord van Henriëtte Roland Holst: „De zachte krachten zullen zeker winnen” maar dan toch met een heel sterke nadruk op wat er ook bij haarzelf nog op volgt: „In 't end”. Een geloof op zo lange termijn kan wijs of humaan zijn, zelfs wijs en humaan tezamen en dus humanistisch, het is niet geschikt voor acties op de korte baan; het brengt geen massa's op de been, het

leidt niet tot ingrijpende verbeteringen van vandaag op morgen.

Ik heb het hele drama van de wapenstilstandsdag als een beginnende en daarna mislukkende traditie als aan den lijve beleefd. Want ik was in die dagen tien jaar oud, en mede door onze gezinsatmosfeer ook toen al heftig geïnteresseerd in het krantennieuws; en ik volgde dank zij mijn vader de verschuivende frontlijn van dag tot dag op een grote landkaart. Zoals ik nog weet wat mijn vader zei op die avond dat hij het eerste bericht las over het uitbreken van de revolutie in Rusland, zo weet ik ook nog de opgewondenheid in ons kleine friese dorp tijdens de november-dagen van 1918, vooral teweggebracht door de aanwezigheid van een paar dozijn noord-franse en zuid-belgische vluchtelingen, die men gelegerd had in onze openbare lagere school, en voor wie mijn moeder zich het vuur uit de schoenen liep terwille van kleding en voeding en betere huisvesting.

De geallieerden hadden het militaristische Duitsland verslagen, het keizerrijk aldaar stortte ineen en Wilhelm II met zijn martiale snor kwam houthakken in Doorn, terwijl zijn oudste zoon, geïnterneerd op Wieringen, daar een bezienswaardigheid werd in mini-formaat. De oorlog was voorbij; dankzij Amerika had men erin kunnen slagen „to make the world safe for democracy”.

Maar, met permissie, juist de eerste wereldoorlog heeft ertoe geleid dat de wereld nog onveiliger is geworden voor de democratie, dan ooit tevoren. Juist de eerste wereldoorlog heeft geleid tot het communisme in Rusland, tot het fascisme in Italië, tot het nationaal-socialisme in Duitsland, tot het falangisme in Spanje — linkse en rechtse stelsels waarvan alleen imbecielen bij de gratie van hun onverstand het recht hebben te zeggen dat ze zowat eender zijn. Wie zich niet schaamt voor wat meer onderscheidingsvermogen, weet en erkent dat Sovjet-Rusland in vijftig jaar een bewonderenswaardige, ja bijna onvoorstelbare prestatie heeft verricht op economisch, technisch en cultureel gebied, met de ruimtevaart tegelijk als bewijs en symbool; en dat Duitsland in vijftien jaar Hitlerbewind op alle belangrijke gebieden is weggezonden tot een dieptepunt,

Kalender 1968

De kalender 1968 van het
Humanistisch Verbond
is verschenen.

Deze is wederom in
2-kleurendruk uitgevoerd.

De prijs is

f 3,25

Uw bestelling zien wij gaarne tegemoet door storting of overschrijving van f 3,25 op postrekening 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht.

In de omschrijving: Kalender 1968.

LIBERTIJN

Humanistisch Jongerentijdschrift.

Jaarabonnement f 5,75.

Postgiro: 1 382 777.

Administratie: mej. Th. van Beek,
Postjeskade 43 I, Amsterdam

waarvan voordien onbekende plaatsnamen als Dachau, Ravensbrück en Auschwitz de sindsdien onvergetelijke getuigenissen zijn. Maar ook in Rusland is veel geweld gebruikt en niet enkel onder Stalin.

De idealistische verwachtingen van november 1918 zijn illusies gebleken, de traditie van de wapenstilstandsdag die althans éénmaal per jaar de mensen zou doen beseffen wat oorlog betekent en wat vrede zou moeten zijn, is niet gelukt. Vrijheid, veiligheid, ontspanning, democratie zijn nergens ontstaan, nauwelijks tijdens de jaren twintig, in het geheel niet tijdens de crisis van de jaren dertig, niet in en na de tweede wereldoorlog, en ook niet gedurende de koude of half-hete oorlog sindsdien. En in mijn zakagenda, die ongeveer alles vermeldt tot zelfs „Dankdag voor het Gewas (pr.)”, komt bij de 11e november geen speciale aanduiding meer voor.

Ik weet wel hoe men dat moet verklaren, ik weet niet of men dat moet betreuren. Als ik erover nadenk, vind ik eigenlijk van niet. Per slot van rekening is de beëindiging van de eerste wereldoorlog toch een tamelijk willekeurig feit, al scheen dat de volwassenen van 1918, zelfs in het neutrale Nederland heel anders. Het was immers de laatste dag van de laatste oorlog? Maar al zal die wellicht eens komen, op 11 november was het zo ver nog niet.

Integendeel: de mensheid heeft nauwelijks een gewelddadiger en bloediger tijdvak beleefd, dan de twintigste eeuw sinds 1914. Wij schijnen verder van vrede verwijderd dan ooit. Juist daarom kunnen wij er niet meer mee volstaan, één dag per jaar te getuigen van ons verlangen naar vrijheid en veiligheid en gerechtigheid en vrede; wij weten immers sinds lang dat ze de grondvoorwaarden geworden zijn voor ons dagelijks bestaan, en dat wij allen elke dag, elk uur, in levensgevaar verkeren als wij niet elke dag, elk uur, ons gezamenlijk inspannen om de

wereld enigszins leefbaar te maken. Met Vietnam op de voorpagina van iedere krant, kan men niet geloven dat wij tot nu toe erg succesrijk zijn geweest. Het kan ons niet ontheffen van onze zedelijke plicht, ons opnieuw en telkens weer en bij voortduring in te spannen terwille van de vrede, op 12 november zo goed als op 11 november; en op 13 november, op 14 november, op 15 november evenzeer. Het moet echter duidelijk zijn, dat de feitelijke toestand van vandaag ons bovendien verplicht tot de uiterste zelfkritiek. Ik ben er niet zeker van, dat papieren protesten en massale demonstraties doeltreffende middelen zijn in de letterlijke zin: namelijk dat ze het gewenste doel werkelijk bereiken. Het moet mogelijk zijn, vormen te vinden die niet enkel emotie en verontrusting en hartstocht en idealisme tot uiting brengen, maar al deze krachten ook creatief werkzaam doen zijn in feitelijke en praktische zin. Want wij weigeren duurzaam te berusten in de absurditeit, dat de grote meerderheid van de mensen vrede verlangt, en oorlog voert. Noch de geschiedenis, noch de psychologie, noch de moderne techniek verplicht ons tot het aanvaarden van die weerzinwekkende paradox. En zelfs de bescheidenheid waartoe wij geneigd zijn als kleine kort-levende mensen in de mateloosheid van ruimte en tijd, kan ons er niet van weerhouden de volle verantwoordelijkheid te aanvaarden voor wat wijzelf denken en doen. Want eens slaat ergens de schaal der geschiedenis door naar oorlog óf naar vrede. En in dat wankel evenwicht heeft ieder woord en iedere daad, ook ongeweten, een niet te loochenen belang.

G. STUIVELING

het licht is rond

Het licht is rond, en rolt naar alle kanten
de bergen op en af, de dalen door,
de wezens in en uit en langs de planten
stijgt het de boomen in en gaat het alles voor.
Waarheen? Ik vraag dat niet, ik kom, ik ga,
omdat mijn handen en mijn voeten,
mijn oogen en mijn hart zoo moeten
en ik het licht nu eenmaal zoo versta.

Uit: Dichters van deze tijd
Pierre Kemp

STICHTING
STEUNFONDS
PRAKTISCH HUMANISME

Amersfoort
**GIRO
6168**

Nieuw leven

Als de politici zich met het humanisme bezighouden, waarom zouden dan de humanisten niet eens over de politiek praten? Wij weten, dat mensen als ir. Van Dis niet uitgepraat raken over ons zieleheil. De geringste afwijking van de richtlijnen die uitgegeven zijn door de Dordse synode leidt volgens hem rechtstreeks naar het verval van de zeden en de ondergang van gezin, vaderland en maatschappij. En het is bekend, dat humanisten het woord van Bogerman en de zijnen niet als het alpha en omega van de waarheid aanvaarden.

Wij moeten niet al te bang zijn. Het is een vaststaand feit, dat onder de leden van het H.V. uiteenlopende opvattingen bestaan omtrent de staatkunde en de meest gewenste wijze van organisatie onzer samenleving. Ook in het huis van Erasmus zijn vele woningen. Maar wat zou er voor bezwaar tegen zijn, als de burens af en toe eens gezellig bij elkaar zouden gaan babbelen? Welnu, uitgaande van deze overwegingen heb ik besloten deze keer een politiek, meer in het bijzonder een politiek-cultureel onderwerp te behandelen.

Ik zou dan eerst iets willen zeggen over de christen-radicalen. Er zijn mensen die het verschijnsel van het christen-radicalisme met wantrouwen en met wrevel gadeslaan. Zij vinden al dat radicalisme maar onrustig en moppen: „Moet dat nou ineens allemaal zo nodig? Ging het soms weer niet goed? Wat willen ze eigenlijk?”

Nou, dat is duidelijk, ze willen nieuw leven in de brouwerij brengen. Dat gebeurt zo af en toe. En het is ook nodig. Om die natuurlijke drang te rechtvaardigen worden de nieuwe bewegingen van oudsher onderheid met theologieën en filosofieën, maar die zijn niet essentieel. Erasmus was een christen-radicaal die in Brandpunt een uitstekend figuur zou hebben geslagen. Luther was er ook een en nadat de radicalen en de minder radicalen elkaar eerst een tijdlang verbrand hadden en op andere wijze dwars hadden gezeten, zien wij nu, dat Luther door allen in eerbied en bewondering wordt herdacht. Zo gaat dat.

Nieuw is het christen-radicalisme dus niet. Wel verfrissend. En wij prijzen ons gelukkig, dat we zo'n ontwikkeling mogen beleven en gadeslaan.

Wij leven trouwens in een belangwekkende tijd. Het nageslacht zal ons benijden om hetgeen wij allemaal mogen aanschouwen. Wij weten natuurlijk, dat het niet alles botertje tot de boom is, want te leven met een aardsatelliet boven je hoofd die een kernbom van drie megaton in zich meedraagt, is ook zo'n leuk idee niet. Maar daaraan willen wij nu een ogenblik niet denken.

Het heeft de aandacht getrokken, dat er een zekere samenhang bestaat tussen de vernieuwingsdrang en de haardracht. Ook dit verschijnsel is niet nieuw. De christen-radicalen hebben dikwijls een snor. Nu is een snor op

zichzelf geen bewijs van radicalisme, maar in bepaalde tijdsgewrichten kan zij het worden.

Omdat de christen-radicalen niet alleen radicaal maar ook christen zijn bepalen zij zich tot een knevel. Hun baarden scheren zij vooralsnog af. Voor de duidelijkheid van de probleemstelling generaliseer ik even. Er zijn ook christenen met baarden, maar die wijzen dan niet op kerkelijk of maatschappelijk onbehagen. Bij verscheidene jonge mensen echter is de baard een protest tegen de wereld, waarin zij leven. En als zij het nog hogerop gooien laten zij hun manen over de schouders hangen. Alweer: lang haar is op zichzelf geen bewijs van vernieuwingsdrift of protest. Karel de Grote en Johan van Oldenbarnevelt, hadden welige baarden en Lodewijk de Veertiende en onze stadhouder Willem de Derde (om maar eens een paar prominenten te noemen), hadden prachtig lang haar.

Snorren, baarden en haardossen krijgen dan ook pas hun maatschappelijke betekenis, als de meerderheid zich dagelijks scheert en een zijdscheiding met een vleugje brillantine vertoont. Zouden de golvende manen en baarden de overhand krijgen dan zouden de nieuwlichters ongetwijfeld clean-shaven de straat op gaan tot verontwaardiging van de brave burgerij die met zoveel zorg haar conformistische baarden schuurde.

Het gedeelte van mijn stamboom, dat ik kan overzien, levert van mijn stellingen een treffend bewijs. Twee generaties terug zat in die boom een man met de bakkebaarden die destijds de ordelievende werkman sierden. Door een of andere schokkende gebeurtenis geraakte hij bij de radicalen van zijn tijd en daarmee parallel had een proliferatie van de bakkebaarden plaats, die onmiskenbaar aantoonde dat de eertijds zo ordelievende man bij de brandstichters gegaan was om met prof. Bolland te spreken. Toen zijn inmiddels opgroeiende zoon tot de jaren des onderscheids was gekomen, vond die zoveel haar overdreven. Hij deed het met een ringbaard af en na enige tijd liet hij ook die verdwijnen. Met het schommelen van de conjunctuur kon men hem met en zonder snor ontmoeten. Als het slecht ging in het bedrijfsleven droeg hij een snor die langer werd naarmate zijn onbehagen groeide. Bij het opklaren van de economische hemel verdween de snor. Hij is — gelukkig, mogen wij wel zeggen — zonder snor gestorven.

Persoonlijk zit ik dagelijks goed geschoren op mijn tak. Het lange hoofdhaar, waarmee ik in het verleden de wereld te lijf ging is om natuurlijke en representatieve redenen gekort. Zo is het leven. Nog weer een tak verder zit een persoon die een kortstondige baard heeft gehad. En de twijgjes die daaraan ontsproten zijn zullen, naar ik vurig hoop, weer alles mooi lang hebben. Want, gelijk gezegd, af en toe moet er nieuw leven in de brouwerij worden gebracht.

H. H.

Van week tot week

zondag 19 november: 9.45—10.00 uur: mevr. D. Roethof-Ensing: „Is Parijs een mis waard?” (Hilv. I)

zondag 26 november 9.45—10.00 uur: A. van Meurs: „Wat is de zin van ons leven?” (Hilv. I)